

lanan rûmî ve hatâyî üslubunu "Baba Nakkaş üslubu" olarak tanımlamış, daha doğrusu Fâtih devri bezeme üslubunu onun adıyla özdeşleştirmiştir. S. Ünver, Baba Nakkaş vakfiyesindeki altın yaldızla çekilmiş Fâtih Sultan Mehmed tuğrasının da sanatçının elinden çıkmış olabileceğini ileri sürmüştür. Ancak bütün bunlara rağmen kesin olarak Baba Nakkaş'ın elinden çıktığı söylenebilecek herhangi bir eser tanınmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VI, 151-152; Halil Edhem [Eldem], *Elvâh-ı Nakşıyye Koleksiyonu*, İstanbul 1924, s. 14; A. Süheyl Ünver, *Fâtih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları*, İstanbul 1958; a.mlf., "Baba Nakkaş", *Fâtih ve İstanbul*, sy. 2, İstanbul 1954, s. 7-12, 169-188; *Osmanlı Padişah Fermanları/Imperial Ottoman Fermans* (haz. Ayşegül Nadir), London 1986, s. 37; Nurhan Atasoy — J. Raby, *Iznik*, London 1989, s. 76 vd.

FILİZ ÇAÇMAN

BABA Nİ'METULLAH

(bk. Nİ'METULLAH b. MAHMÜD).

BABA ŞAH İŞFAHÂNÎ

(بابا شاه إصفهانی)

Baba Şah b. Sultân
Âlî İsfahânî
(ö. 996/1587-88)

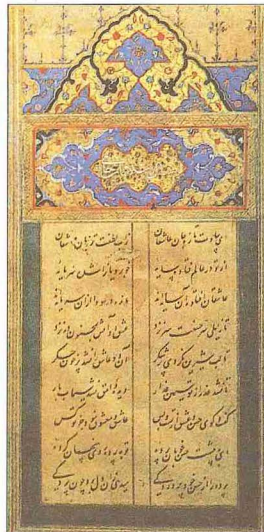
Safevîler devrinde yaşayan
nesta'lik hattatı.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. İranlı müelliflerden Ali Kulî Han Vâlih-i Dâğıstânî'nin *Riyâzû's-şu'arâ*' adlı eseriyle başka yazarların ve hattatın kendi ifadelerine göre İsfahan civarında Kûhpâye'de doğmuş, fakat İsfahan'da büyüüp yetiştiği için İsfahânî nisbesiyle anılmıştır. Habîb, Senglâh, Sipihr ve Abdülmuhammed Han gibi son devir İranlı müelliflerin, hattatın sekiz yaşındayken Mîr Ali Herevî'den nesta'lik yazıyı öğrendiğini söylemeleri gerçeğe pek uygun düşmemektedir. Mehdi Beyânî ise Seyyid Ahmed Meşhedî'nin (ö. 986/1578) öğrencisi olduğunu söyleyen Âlî Mustafa Efendi'nin *Menâkıb-ı Hünerverân*'daki (s. 50) fikrini kabul eder görünmektedir.

Yine İranlı müelliflerden Takıyyüddin Muhammed Kâşânî, *Hulâşatü'l-eş'âr ve zübdetü'l-eikâr*'ında Baba Şah'ın aynı zamanda şair olduğunu, şiirlerinde Hâfî (حالی) mahlasını kullandığını ve eserine aldığı birkaç rubâî ve gazelin bizzat

onun tarafından yazılarak kendisine gönderilen örnekler olduğunu bildirir. Son devirde yazılan hattat tezkirelerinin ve onlardan faydalandığında şüphe bulunmayan Clément Huart'ın "reisürrüesâ" lakabını verdikleri derviş tabiatlı hattat, tarihi bilinmeyen yıllarda Bağdat'a giderek oradaki tarihî, dinî makamları, türbeleri ziyaret etmiş, halktan uzak olarak daima yazı ile meşgul olmuş ve bu şehirde vefat etmiştir. Senglâh'ın *Tezkiretü'l-Hattâtîn*'de Meşhed'de 925'te (1519), Abdülmuhammed Han'ın da *Peydâyiş-i Haft u Haftâtân*'da 1012'de (1603) öldüğünü söylemeleri doğru değildir.

Baba Şah, I. Şah Tahmasb devrinin en usta hattatlarındandı. Devamlı gelişmekte olan nesta'likin, kitapların yazılmasında kullanılan küçük şekli yani hatt-ı kitâbeti, kendinden önce yaşayan Mîr Ali Herevî ile Şah Mahmud Nisâbü'rî'den daha ustalıkla yazmıştır. Nitekim Takıyyüddin Muhammed Kâşânî, adı geçen eserinde, aynı devirde yaşamış olan Mîr Ali Herevî'nin talebelerinden Mîr Muizzüddin Muhammed Kâşânî'den naklen, Baba Şah'ın eski üstatlardan daha üstün olduğunu, eserlerinin o çağda Irak'ta bol miktarda bulunduğunu ve bunların büyük paralar karşılığında satıldığını bildirmektedir. Mirza Habîb hattatın kütüphanelerde birçok eseri bulunduğunu söylerse de bu ifadesi araştırmaya dayanmamaktadır. İstinsah ettiği eserlerden Molla Câmî'nin *Selâmân ü Ebsâl* adlı mesnevisi İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (Revan, nr. 915), *Tuhtetü'l-ahrâr*'ı da Tahran Kütübhâne-i Meclis-i Şûrâ-yı Millî'dedir (nr. 325). Ayrıca Kitâbhâne-i Saltanatî'de de istin-

Baba Şah İsfahânî'nin ince nesta'lik hatla yazdığı bir serlevha (Molla Câmî, *Selâmân ü Ebsâl*, TSMK, Revan, nr. 915)

sah ettiği bazı eserler bulunmaktadır (bk. Beyânî, s. 90-91).

Bunlardan başka bizzat kendisinin telif ettiği ve yazdığı, nesta'lik yazının kaidelerinden bahseden *Âdâbü'l-meşk* adlı mensur risâlesinin aslı son yıllarda Lahor'da Pencap Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmuş ve böylece uzun yıllar ünlü İranlı hattat Mîr İmâd'a nisbet edilen bu risâlenin sonundaki ketebe ile mukaddimesindeki kayıttan Şah İsfahânî'ye ait olduğu anlaşılmıştır. Bu küçük eser Lahor'da *Oriental College Magazine*'in 101. (1950) sayısında Han Bahadır Muhammed Şefî Lâhûrî tarafından neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

Kummî, *Gülîstân-ı Hüner*, s. 119; Beyânî, *Hoşnûvisân*, I, 85-91; Âlî, *Menâkıb-ı Hünerverân*, s. 50; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 664; Yûsuf İ'tisâmî, *Fihrist-i Kitâbhâne-i Meclis-i Şûrâ-yı Millî*, Tahran 1311, II, 195; Habîbullah Fezâilî, *Aflas-ı Haft*, İsfahan 1350/1931, s. 492-494; Karatay, *Farsça Yazmalar*, s. 254; P. P. Soucek, "Bâbâ Shah Eşfahânî", *Elr*, III, 295.

ALİ ALPARSLAN

BABA TÂHİR

(bk. MÂLUMATÇI MEHMED TÂHİR).

BABA TÂHİR-i URYÂN

(بابا طاهر اریان)

(ö. 447/1055 [?])

İranlı mutasavvîf-şair.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Kaynaklarda kendisine bazan Hemedânî, bazan da Lûrî nisbesi verilmesi onun Hemedan'la Lûristan arasında bir yerde doğmuş olabileceği ihtimalini hatıra getirmektedir. Nitekim bu iki yer arasındaki Hürremâbâd'da onun adını taşıyan bir mahalle vardır. Baba Tâhîr'in muamma niteliğindeki bir kıtasından faydalanarak 326'da (938) doğduğu ileri sürülmektedir. Bu tarih, Rızâ Kulî Han'ın onun ölüm tarihi olarak verdiği 1010 tarihi ile bağdaşabilmektedir (*Mecma'u'l-fuşahâ*, I, 326). Râvendî'nin *Râhatü's-şu'dûr* adlı eserindeki bir kayda göre ise Selçuklu sultanı Tuğrul Bey 447'ye (1055) doğru Hemedan'a geldiğinde, o sırada burada şöhret yapmış üç şeyhten biri olan Baba Tâhîr-i Uryân'ı ziyaret etmişti. Bu durumda onun 1055'te veya daha sonra ölmüş olması gerekir. Deylemliler'in akrabaları sayılan Kâkûyîler'in (1007-1051) Hemedan'daki hâkimiyetleri 435'e

(1043-44) kadar sürdüğüne göre bu tarih, onun Deylemliler döneminde yaşadığına dair verilen bilgilere uygundur. Ayrıca onun İbn Sînâ'nın (ö. 428/1037) çağdaşı olması da 1010'da değil 1055'te ölmüş olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Aynülkudât el-Hemedânî'nin idamına (1273) şahit olduğuna dair rivayet ise tamamıyla uydurmadır. Mezarı Hemedan'ın kuzeyinde Bün-i Bâzâr mahallesinde küçük bir tepe üzerindedir.

Baba Tâhir'in, şiirlerinde sık sık yersiz yurtsuz bir serseri hayatı sürdüğünden, tuğlayı yastık yapıp uyuduğundan, sürekli olarak sıkıntı içinde bulunduğundan söz etmesi bir kalender hayatı yaşadığını göstermektedir. "Uryân" lakabı da bu sebeple almış olmalıdır. O bir lehçe şairi olmakla birlikte bugün elimizde bulunan dübeytî adı verilen kıtaları edebî Farsça'nın da özelliklerini taşımaktadır. Bu kıtaların başkaları tarafından sonradan bu hale getirilmiş olması da muhtemeldir. Ancak bu şiirlerde rastlanan bazı özellikler, Baba Tâhir'in dilini doğrudan doğruya bir lehçeye bağlamayı zorlaştırmaktadır. Nitekim Hemedan ile Hürremâbâd arasındaki bölgede birçok lehçe varsa da onun şiirlerindeki dili bunlardan herhangi birine bağlamak güçtür. Baba Tâhir'in dili bu lehçelerin hepsiyle de ilgili görülmekte ve onların bir karışımından ibaret olduğu sanılmaktadır. Nyberg, bu lehçenin orta Farsça'nın (Pehlevî) bakiyesi olduğunu ileri sürer.

XVIII ve XIX. yüzyıl tezkirelerinde sınırlı sayıda kıtalarına rastlandığı için Baba Tâhir yüzyılımızın ilk çeyreğine kadar pek tanınmamıştır. 1885'ten itibaren müsteşriklerin araştırmaları ve bu araş-

tırmaları takip eden İran'daki çalışmalar sadece bu kıtaları arttırmakla kalmamış, aynı zamanda az da olsa bazı gazellerinin bulunmasına yardımcı olmuştur. Nitekim Vahid-i Destgirdî araştırmaları ile o zamana kadar bilinen seksen yedi kıtayı 296'ya, gazel sayısını da birden dörde çıkartmış ve bunları *Dîvân-ı Kâmil-i Bâbâ Tâhir 'Uryân* adıyla neşretmiştir (Tahran 1306 hş.). Ancak Ömer Hayyâm'ın rubâilerinde görüldüğü gibi bu kıtaların hepsinin Baba Tâhir'e ait olduğunu söylemek güçtür. Şeklen rubâîye benzetmekle birlikte vezin bakımından ondan ayrılan bu kıtalar aruzun hezec-i müseddes-i mahzûf bahrindedir. Halbuki rubâî vezni hezec-i mekfûf-i maksûrdur. Bu sebeple bu kıtalara rubâî değil dübeytî denilmiştir. Baba Tâhir gazellerinde de kıtalarındaki vezni kullanmıştır. Baba Tâhir'in şiirlerinde dünyevî aşkla ilâhî aşkı birbirinden ayırt etmek güçtür. Nitekim kıtalarının hemen büyük çoğunluğu dünyevî aşkla ilgilidir. Şiirlerindeki en büyük özellik, tasavvufî eğitim görmediği için duygu ve hayallerini herhangi bir abartmaya gerek duymadan vermiş olmasıdır. Ömer Hayyâm'ın yaşama zevkini ön plana almasına karşılık Baba Tâhir hayatın çilesini konu edinir ve bedbin bir şair olarak görünür.

Baba Tâhir İran halkı arasında şairden çok bir süfi olarak tanınır. *el-Kelîmâtü'l-kışâr* adlı yirmi üç baba ayrılmış olan eserinde ilim, mârifet, ilham gibi tasavvufî konularla ilgili 268 vecizesi vardır. Bu eser süfîler arasında çok yaygın olup hakkında birçok şerh yazılmıştır. Bunlar arasında, Aynülkudât el-Hemedânî ile meçhul bir şahısa atfedilen Arapça şerhlerle Molla Sultan Ali Gunâbâdî'nin Arapça ve Farsça şerhleri zikredilebilir. Bunlara, Baba Tâhir'in vecizelerinin kısaltılmış bir nüshasının Ganî Beg el-Azîzî tarafından yazılmış şerhi olan *el-Fütûhâtü'r-rabbâniyye fî İşârâtî'l-Hemedâniyye* adlı eseri de eklemek gerekir (Bibliothèque Nationale, nr. 1903).

Aynı zamanda bir velî olarak tanınan Baba Tâhir'e birçok keramet isnat edilir. Mevlânâ ve Hacı Bektâş-ı Velî gibi meşhur mutasavvıfları inançlarına bağlı ileri gelenler arasında göstermeye çalışan Ehl-i Hak fırkasının ana kitabı olan *Serencâm*'da ona da yer verilmiştir. Ulûhiyyetin, her birinin yanında dört melek bulunan yedi kişide görüldüğüne inanan bu fırkaya göre Baba Tâhir, bu yedi kişinin üçüncüsü olan Baba Hüşîn'in yanında bulunan meleklerden biridir.

BİBLİYOGRAFYA :

- Dîvân-ı Kâmil-i Bâbâ Tâhir-i 'Uryân* (nşr. Vahid Destgirdî), Tahran 1306 hş.; *Dîvân-ı Şîr-i Bâbâ Tâhir-i 'Uryân-ı Hemedânî* (nşr. M. Deriş), 1984 (Müessesse-i İntişârât-ı Nevîn); *Dîvân-ı Kâmil-i Bâbâ Tâhir-i 'Uryân* (nşr. Muhammed Ali Sâdîki-yi Yağmâ), Tahran 1984; *Rubâ'îyyât-ı Bâbâ Tâhir* (nşr. Mehdî-yi İllâhî-yi Kumşâhî), Tahran 1363 hş.; Râvendî, *Râhâtü's-sudûr*, s. 98-99; Hidâyet, *Mecma'u'l-fuşâhâ*, I, 326; Browne, *LHP*, I, 83-85; II, 259-261; E. H. Allen, *The Lament of Bâbâ-Tâhir*, London 1902; Cl. Huart, "Nouveaux quatrains de Bâbâ Tâhir", *Spiegel Memorial Volume* (nşr. J. J. Modi), Bombay 1908, s. 290-302; a.mlf., "Les quatrains de Bâbâ-Tâhir 'Uryân en pehlévî musulman", *JA*, VI (1885), s. 502-545; G. L. Leszczynski, *Die Rubâ'îyât des Bâbâ-Tâhir 'Uryân oder die Gottedrängen des Herzens*, Munich 1920; A. V. Williams Jackson, "A Visit to Tomb of Bâbâ Tâhir at Hamadân", *Browne Festschrift*, Cambridge 1922, s. 257-260; R. Abrahamian, *Dialecte des Israélites de Hamadân et d'Ispahan et dialecte de Bâbâ Tâhir*, Paris 1936, s. 155-170; A. Pagliaro — A. Bausani, *Storia della letteratura Persiana*, Milano 1960, s. 554-556; A. Hayyâmpür, *Ferheng-i Sühanverân*, Tebriz 1340 hş., s. 353; Rypka, *HIL*, s. 234; a.e. (trc. İsa Şihâbî), Tahran 1354, s. 356-357; Safâ, *Edebiyyât*, II, 383-386; Abdülhüseyn Zerrinküb, *Cüstücu der Taşavvuf-i İran*, Tahran 1367 hş., s. 183-205; Mîrzâ Mahdî Khân, "The Quatrains of Bâbâ-Tâhir", *JASB*, sy. 1 (1904), s. 1-29; H. S. Nyberg, "Ein Hymnus auf Zervân im Bundahišn", *ZDMG*, sy. 82 (1928), s. 217-235; C. R. Reşîd Yâsemî — Âzâd-ı Hemedânî, "Meşâhir-i Hemedân", *Armağan*, sy. 17, Tahran 1315 hş./1936, s. 433-440, 552-556; P. N. Hânlerî, "Dübeytîhâ-yı Bâbâ Tâhir", *Peyâm-ı Neu*, sy. 9, Tahran 1324 hş./1945, s. 26-30, 37-39; S. B. Ray, "Bâbâ Tâher 'Oryan and his Robâ'îyât", *Indo-Iranica*, I-II/32, Calcutta 1979, s. 58-62; V. Minorsky, "Baba Tahir Uryan", *IA*, II, 166-170; a.mlf., "Bâbâ-Tâhir", *El²* (İng.), I, 839-842; a.mlf., "Bâbâ Tâhir", *UDMI*, III, 803-810; L. P. Elwell-Sutton, "Bâbâ Tâher", *Elr.*, III, 296-297.

TAHSİN YAZICI

BABADAĞI

Romanya'da
Dobruca bölgesinin kuzeyinde
eski bir Türk yerleşim merkezi.

Adını, Rumeli'nin Türkleştirilmesinde büyük hizmetleri geçen ve civar tepelerden biri üzerinde türbesi bulunan Sarı Saltuk Baba'dan almıştır. XIV. yüzyılın başlarında Ece Halil Bey kumandasında Anadolu'ya geçerek Karesi Bey'e iltica eden Sarı Saltuk Türkmenleri'nin Dobruca bölgesinden göç ettiği göz önünde bulundurulursa o tarihlerde Babadağı ve yöresinin Türkmenler tarafından yurt edinildiği anlaşılır. Babadağı ve çevresi, Çelebi Sultan Mehmed'in Eflak Voyvodası Mircea ile oğlu Mihail'i mağlûp et-

Baba Tâhir'in mezarı - Hemedan / İran

